

Tampereen kärjäoikeus
Kelloportinkatu 5 A
PL 134
33101 Tampere
(03) 288 2111

15.8.2003

OIKEUSMINISTERIÖ

19. 08. 2003

ad 38, 41, 2002

Oikeusministeriö

OM 030:00/2002

daw

LAUSUNTOPYYNTÖ

Viite: kirje 16.7.2003 OM 38/41/2002

Tampereen kärjäoikeus lähettää kunnioittaen oheisena lausuntonsa oikeusministeriön työryhmämietinnöstä 2003:8 (Oikeudenkäynnin julkisuus hallintolainkäytössä).

Hallintopäällikkö

Markku Rutilainen

TAMPEREEN KÄRÄJÄOIKEUS
Kelloportinkatu 5 A
33100 TAMPERE

LAUSUNTO

14.8.2003

Asia

Tampereen käräjäoikeuden lausunto oikeusministeriön työryhmämietinnöstä 2003:8/oikeudenkäynnin julkisuus hallintolainkäytössä.

Jo asian luonteen vuoksi Tampereen käräjäoikeus tarkastelee mietintöä vain tuomioistuiminnan näkökulmasta ja siltäkin osin lähinnä periaatetasolla.

Julkisuuskysymykset oikeudenkäytössä ovat osoittautuneet ongelmallisiksi. Ongelmallisuutta kuvaa hyvin vuoden 1999 julkisuuslainsäädännön uudistukset. Kun lakia oikeudenkäynnin julkisuudesta uudistettiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain yhteydessä lainvalmisteluasiakirjoissa (HE 30/1998 ja LaVM/1999) korostettiin voimakkaasti oikeudenkäynnin julkisuuden lisäämisen tarvetta. Säätelyn seurauksena salassapito yleisissä tuomioistuimissa on kuitenkin oikeudenkäyntimenettelyssä lisääntynyt merkittävästi - ilmiö, jota ennustettiin laajalti myös eduskunnan asiantuntijakuulemisessa. Julkisuuslainsäädäntö on lisäksi näennäisestä selväpiirteisyydestään huolimatta osoittautunut eräiltä kohdin vaikeaselkoiseksi ja aiheuttanut yllättävän paljon lisätyötä etenkin alioikeuksille.

Jo tämän vuoksi olisi perusteltua, että mahdollisimman pian säädettäisiin oikeudenkäynnin julkisuuslaki esimerkiksi oikeudenkäynnin julkisuus-toimikunnan mietinnön (KM 2002:1) pohjalta.

Oikeudenkäynnin julkisuuskysymysten vaikeudet johtuvat paitsi tämänhetkistä lakiteknisistä toteutuksista myös korostetusti siitä, että julkisuuskysymyksissä erilaiset hyväksytyt periaatteet voivat olla ristiriidassa keskenään. Perustuslaissa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa **julkisuusperiaate** kuvastaa etenkin kontrollitehtävänsä kautta tärkeää yhteiskunnallista intressiä ja muun muassa asianosaisen tiedonsaantioikeuksien kautta ennen muuta oikeusturvaintressejä. Muut perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksenkin suojaamat perusoikeudet, ennen kaikkea yksityisyyden suoja ja siihen läheisesti liittyvät oikeudet, ja muut tärkeät periaatteet saattavat olla ristiriidassa julkisuusperiaatteen kanssa. On lisäksi huomattava, että ihmisoikeustuomioistuimen ratkaisujen ja kansainvälisen oikeuskirjallisuudenkin valossa näyttäisi ilmeiseltä, että yksityisyyden suojaan liittyvien periaatteiden merkitys on kasvamassa. Näin ollen on todennäköistä, että tuomioistuimet joutuvat tulevaisuudessa aikaisempaa

useammin ratkaisemaan vaativia oikeudenkäynnin julkisuuteen liittyviä ristiriitatilanteita.

Työryhmä on mietinnössään (s 88) tiivistänyt julkisuuskysymysten reunaehdot hyvin: "Hallintolainkäyttöasian ratkaisemisessa tarvittavan tiedon luonteeseen ja sen salassapidon merkitykseen asianosaisten perusoikeuksien ja oikeusturvan kannalta ei sinänsä vaikuta, missä asian käsittelyn vaiheessa tai missä muodossa tieto esitetään. Julkisuuden tai salassapidon tarpeen kannalta ei siten ole olennaista merkitystä sillä, annetaanko tieto hallintomenettelyvaiheessa vai tuomioistuinvaiheessa, eikä sillä, annetaanko tieto suullisesti tai kirjallisesti." Saman olisi voinut lausua myös yleisen edun kannalta. Harkittaessa organisatorisia ja menettelyratkaisuja, julkisuuskysymyksessä esitetyn tiivistyksen ajatukset on syytä pitää mielessä.

Lainsäädäntötekhninen tarkastelu

Työryhmä ei ole ottanut kantaa lainsäädäntötekhnisiin ratkaisuihin, vaikkakin on tarkastellut erilaisiin vaihtoehtoihin liittyviä näkökohtia. Käräjäoikeuden mielestä ratkaisu on yllättävä, koska asiaan liittyy tärkeitä periaatteellisia kysymyksiä siitäkin huolimatta, että ratkaisu riippuu siitäkin, minkälaiseksi yleisiä tuomioistuimia koskeva sääntely muotoutuu.

Käräjäoikeuden kannanotto: *Tampereen käräjäoikeuden mielestä keskeiset säännökset oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintolainkäytössä sikäli, kun kyse on tuomioistuin toiminnasta tai siihen rinnastettavasta toiminnasta (muutoksenhakulautakunnat) tulisi sijoittaa oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan yleislakiin.*

Oikeudenkäynnin julkisuus on perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen säätelemän oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin pääperiaatteita. Lähtökohtaisesti ei ole mitään syytä asettaa eri tuomioistuimia erilaiseen asemaan. Yleisten tuomioistuinten ja etenkin käräjäoikeuksien ja hallintolainkäyttötuomioistuinten käsittelemissä julkisuusasioissa asioiden luonne ja etenkin suojeltavien intressien sisältö ja merkitys ovat saman kaltaisia. Se seikka, että asioiden painopiste tai volyyymi jossain määrin vaihtelee ei ole merkityksellinen intressien kannalta. Jos hallintolainkäyttöasioiden luonne tai tuomioistuinten suhde hallintoviranomaisiin edellyttää sitä, että osa oikeudenkäynnin julkisuutta koskevista säännöksistä sijoitettaisiin viranomaisten toiminnan julkisuudesta annettuun lakiin, tämä on mahdollista ratkaisun selkeyden vaarantumatta.

Jos keskeiset säännöt sijoitettaisiin hallintokäyttölakiin tai erilliseen lakiin oikeudenkäynnin julkisuudesta hallintolainkäytössä, on vaara, että eri tuomioistuinsektoreiden ratkaisulinjat eriytyvät asioissa, joiden tosiseikasta on identtinen. Tästä on jo runsaasti esimerkkejä jopa lähimenneisyydestä.

Säännösten sijoittaminen oikeudenkäynnin julkisuutta koskevaan yleislakiin olisi myös omiaan korostamaan hallintolainkäyttötuomioistuinten roolia tuomioistuimina. On väitetty, että joskus hallinto-oikeuksissa, joiden tuomioistuinhistoria on lyhyehkö, olisi vieläkin havaittavissa samaistumista hallintoviranomaisiin ja heidän menettelytapoihin.

Asiakirjajulkisuus / asianosaisjulkisuus

Työryhmän esityksen mukaan asianosaisella ei olisi oikeutta saada tietoa salassapidettävän asiakirjan sisällöstä, jos tiedon antaminen olisi vastoin erittäin tärkeää yleistä etua taikka lapsen etua tai muuta erittäin tärkeää yksityistä etua (s 100 7 § 7 kohta). Siis kärjistetyksi hallintokäyttö**tuomioistuimessa** asia voitaisiin ratkaista yksinomaan sellaisen tiedon perusteella, josta asianosaisella ei olisi mitään tietoa.

Asianosaisen oikeus saada tieto kaikista hänen oikeuksiinsa vaikuttavista asiakirjoista on eräs oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin tärkeimmistä elementeistä. Paitsi että menettelyssä loukataan asianosaisen oikeusturvaa laajemmaltikin, kyse on oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin pääperiaatteiden vastainen. Asianosaisella perustuslain ja Euroopan ihmisoikeuslain säännösten mukaan pitäisi olla oikeus tulla kuulluksi kaikista hänen oikeuksiinsa vaikuttavista seikoista, saada perusteltu ratkaisu tuomioistuinta ja hänellä tulisi olla aidosti muutoksenhakuoikeus ainakin ensiasteen tuomioistuimesta. Kuulemisperiaatteesta on poikettu vain turvaamistoimenpiteiden väliaikaismääräysten ja telekuunteluasioiden osalta.

Työryhmän mietinnön perusteluissa on todettu, että säännöstä saisi soveltaa vain poikkeuksellisesti. Tämä poikkeuksellisuus ei kuitenkaan näy normitekstissä. Lainsäädäntömme on täynnä normeja, joissa puhutaan erittäin tärkeästä yleisestä tai yksityisestä edusta tai lapsen edusta.

Kärjäjäoikeuden kannanotto: Mikäli katsotaan, että perustuslain ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen estämättä on mahdollista loukata tällä tavoin asianosaisen oikeutta tiedonsaantiin, säännös tulisi kirjoittaa niin, että sen soveltamisen poikkeuksellisuus tulee näkyviin jo säännöstekstistä eikä vain perusteluista. Näin tärkeässä asiassa perusteluilla perusteleminen ei ole hyväksyttävää.

Laamanni Reko Vilpas

Valmistelija

Kärjäjätuomari Markku Leskinen